

Posudek na rigorózní práci MUDr. et. Mgr. Lud'ka Dvořáka: Agresivita a depresivita u odsouzených uživatelů drog.

Katedra psychologie FF UK, Praha 2012.

Tematicky je předložená práce bezpochyby závažná a žádoucí. Autor je zkušený odborník a spojuje profese lékaře a psychologa, což je výhodné pro možnost vnímat celou (zajisté po všech stránkách náročnou) situaci ve věznicích v širší škále přítomných jevů, specifik.

Práce je klasicky dělená na část teoretickou a následně část empirickou. Rozsah i množství použité literatury jsou přiměřené. Na konci práce je ještě několik příloh. Oceňuji, že v úvodu práce autor neváhal pomoci čtenáři porozumění seznamem (v textu čtených) zkratk. Teoretická část čtenáře uvádí do prostředí věznice v Příbrami, s akcentem na charakter specializovaného oddělení. To bylo založeno s myšlenkou zvláštní péče o vězně závislé na drogách. Autor práce vysvětluje racionálně takového oddělení, detailně popisuje program a způsob fungování. Bohužel také konstatuje postupný zánik funkčnosti (i vzhledem k přeplněnosti věznic apod.). To je velmi zajímavá kapitola, zvláště pro všechny, kdo nemají bližší představu o stavu našeho vězeňství. Ve zvláštní kapitole se autor věnuje také psychopatologii ve vězeňském prostředí.

Empirickou částí autor navazuje na svoji předchozí práci diplomovou (z roku 2006), která se zaměřovala na psychosociální klima právě ve specializovaném oddělení příbramské věznice. Tehdy se autor, za pomoci metody SPK (stupnice psychosociálního klimatu) zaměřil především na kvantifikaci agrese (AGR), tedy „takových projevů [...], které mohou být označeny jako agresivní“ (s. 74). Autor se v nynější práci ještě k SPK vrací vcelku detailně a prochází původní verzi, novější konstrukci, způsob vyhodnocení apod. Nejdříve se autor odvolává na svoji předchozí práci a využívá ji jako předvýzkum. Atmosféra na OVT se tehdy po přešetření (po zhruba půl roce) nezměnila, hodnoty v oddělení SOVT byly zpočátku slibněji odlišné od OVT, ale po půl roce se k hodnotám OVT překvapivě přiblížily (tedy jakoby se ztratil pozitivní nástup, efekt). Jako čtenář ovšem musím dodat, že si nejsem jist výkladem věty na str. 89 „Obraz uspořádaného, organizovaného [...] vzájemných vztahů.“ Míra agresivity tedy navzdory specializované péči nakonec nebyl odlišná od situace na OVT (viz str. 92). Autor pokračuje „Předvýzkumem II.“ Na str. 93 a další jsou uvedené testované hypotézy vztahující se k míře projevované agrese (AGR) v metodě SPK. Testovaná podoba otázek č. 2 a č. 3 jsou však nesrozumitelné – nulová i alternativní podoba je zde stejná... Stejnou metodou SPK je nyní zjištěno, že míra AGR je ve sledovaných odděleních (OVT a SOVT) stejná i po přibližně šesti letech.

Na tyto dva předvýzkumy autor navazuje s nynějším vlastním výzkumem, který má testovat souvislost míry depresivity a agresivity (ve stejné věznici a na stejných odděleních, viz str. 70)) za pomoci metody chromatického asociačního experimentu (CAE). Za tím je autorova myšlenka, resp. přístup (viz str. 13) „Na základě těchto zjištění [tj. že situace na SOVT je totožná, jako v době výzkumného šetření v roce 2006, pozn. jš] jsme se rozhodli ověřit předpoklad [...], že agresivita může být projevem způsobu zvládnání deprese. To je klíčová věta, které odkazuje na kauzální vazbu! Další výsledky v předložené práci jsou ovšem vystavěné na korelacích ! Jak to autor vysvětluje? A dále: ve výše citované autorově větě se píše o agresivitě (tedy o rysu) a o depresi (tedy konkrétního stavu). Je to opravdu tak? Mohl by autor stručně shrnout jím chápané významy agrese vs. agresivity a deprese vs. depresivity?

Na str. 70 autor např. píše, že „Pojem depresivita je v této práci využíván jako měřitelná hloubka deprese“. Opravdu je to tak? Jako cíl výzkumného šetření autor uvádí „poukázat na skutečnost, že agresivita u odsouzených uživatelů drog může mimo jiné souviset též s typicky mužským způsobem vyrovnávání se s depresivitou“. Autor zde přímo o kauzalitě nehovoří, ale ona je tam jako očekávání přítomna oním „vyrovnáváním se“. Může to autor nějak upřesnit? Na další straně je autor již opatrnější a možnou souvislost odkazuje do uvažování v rámci diskuse...

Míru agresivity a depresivity autor měří pomocí dvou příslušných škál metody CAE. Zde se jako čtenář opět ptám: proč vlastně je v práci využíváno výsledků SPK? Na zjištění korelace depresivity (DEP) a agresivity (AG) v CAE stačí pouze tato metoda (o jejíž validitě autor nijak nepochybuje)? A je něco známé právě o souvislosti, resp. nezávislosti právě škál DEP a AG? A jak je to s korelací těchto dvou škál v normální populaci? Neuvažoval autor právě o validizaci nějakou jinou metodou? A dále: na str. 101 je v tabulce výsledků zkratka „AGR“. To je ovšem zkratka škály z metody SPK. Jde o omyl (má být AG)? Je třeba se také požádat o objasnění, jakou roli ve výzkumu přesněji hrají užívané drogy. Pokud dobře rozumím, tak všechny testované osoby byly na drogách závislé, rozdíl byl pouze v odděleních, na kterých byly umístěné. A na obou odděleních se ukázala významná korelace mezi agresivitou a depresivitou.

Autor se poctivě snaží probrat všechny získané výsledky a relativně je diskutovat. O možných praktických souvislostech, na které autor také poukazuje, jistě nelze pochybovat. Je zajisté rozdíl pokoušet se agresivní projevy potlačit pouze represí anebo také přidat vhodnou terapii deprese, pokud ta by byla v kauzální souvislosti s mírou projevu agrese. Občas mně nebyly jasné některá místa práce, citace apod. Např. na str. 118 „(Roční, 2010)“. Na str. 117 je odkaz na práci Křivohlavý (2003), která však v seznamu chybí. Na str. 112 se uvádí „výsledky našeho kvalitativního šetření“. Co je zde kvalitativním přístupem?

Práci doporučuji k projednání před rigorózní komisí a vybízím autora, aby všechny mnou výše formulované otázky/pochyby náležitě objasnil, resp. obhájil.

Praha 19.3. 2012

Jiří Šípek